

DE MUNTKLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 49 -

januari-februari-maart 2006

De zilveren muntslag van de Byzantijnse keizer Heraclius

1. Hexagram geslagen te Constantinopel, 6,50 g, 23 mm (schaal ½)

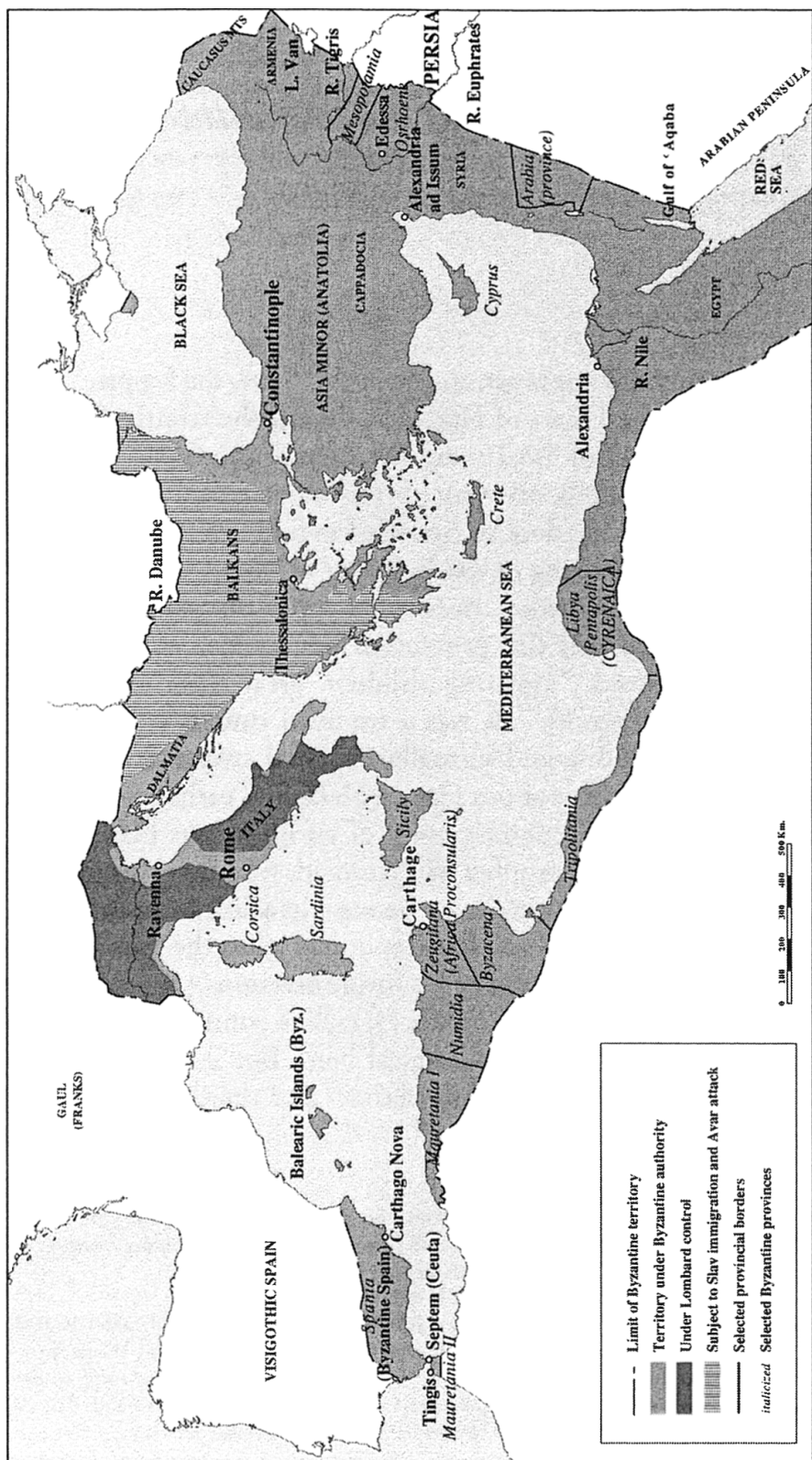
- Vz. Heraclius links en Heraclius Constantine rechts zittend op een dubbele troon, legende: dd.NN. hERACLIUS Et hERA.CONSt
Kz. Groot kruis op een globus boven drie treden, legende: dEVS AdIUtA ROMANIS
Sear 798

Een van de meest opmerkelijke Byzantijnse keizers was Heraclius. Tijdens de tirannieke periode van keizer Phocas (602-610), wist Heraclius de Oude, de geëerde exarch¹ van Carthago² en één van de belangrijkste generaals van keizer Maurice Tiberius (582-602) in de oorlog tegen Perzië (590), in 608, samen met zijn zoon, een opstand te leiden in Noord-Afrika. Deze opstand breidde zich verder uit over alle oosterse provincies.³

Twee jaar later wist de zoon, ook genaamd Heraclius, keizer Phocas af te zetten en te executeren. Op 5 oktober 610 werd de jonge Heraclius door de patriarch tot keizer van het Byzantijnse rijk gekroond.

Verantwoordelijke uitgever : L. VERBIST, Berkelei 31, 2860 SINT-KATELIJNE-WAVER

Afgifte Kantoor Gent X P209161

Het Byzantijnse rijk rond 600 (Kaegi, 20)

Op 23 januari 613 bevorderde hij zijn zoon Heraclius Constantine tot mederegeerder. Na de dood van zijn eerste vrouw Fabia, gekend als Eudocia, hertrouwde Heraclius in 614 met zijn weinig populaire nicht Martina. Zowel zijn eigen familie, de bevolking en de kerkelijke overheid was gekant tegen dit huwelijk, maar het belette Martina niet om trouw aan zijn zijde te blijven tijdens zijn militaire campagnes. Na zijn dood bleef zij nog enige tijd een belangrijke politieke rol spelen in het leven van de zonen van Heraclius, Heraclius Constantine en Heraclonas.

Op het moment dat Heraclius keizer werd gekroond, verkeerde het Byzantijnse rijk in een moeilijke periode. De Perzen hadden reeds een groot gedeelte van Klein-Azië bezet. Nadien wisten zij de bezetting uit te breiden tot Syrië en Egypte. Wanneer zij Jerusalem innamen (614), werd het Heilige Kruis overgebracht naar Ctesiphon.⁴ Eveneens wisten de Slaven en Avaren de Balkan en Griekenland te plunderen. Zij wisten door te dringen tot Peloponnesos en de andere Griekse eilanden.

*Schilderij 'Gevecht tussen Heraclius en Khosrau'
door Piero della Francesca, c. 1455-60 (San Fransesco, Arezzo, Italië)*

Vooraleer een tegenoffensief te beginnen tegen deze indringers, hervormde Heraclius het staatsapparaat en wist een sterke militaire structuur in plaats te stellen. Families konden land krijgen maar dienden hiervoor steeds militaire diensten te leveren. Het gegeven land werd ingedeeld in *thema* (het Grieks voor een divisie soldaten) onder het gezag van een *strategos* (militaire gouverneur). Deze succesvolle hervormingen vormden de ruggengraat van zijn navolgende militaire successen. Zes jaar na de aanvang van zijn offensief, keerde in 628 het tij in het voordeel van de Byzantijnen. Zowel de Perzen en de Avaren werden verslagen. Door de nederlaag van de Perzen, kon Heraclius het Heilige Kruis terug naar Jeruzalem laten overbrengen. Bij de nederlaag van de Perzen nam hij de Perzische titel van *koning der koningen* aan. Nadien liet hij zich *basileus* noemen, het Griekse woord voor keizer.

Tegen het einde van zijn regeerperiode keerde het tij en diende hij terug verliezen te incasseren. Toen Mohammed de Arabische volkeren wist te verenigen, was keizer Heraclius één van de eerste getuigen van de islamitische expansie. Zo kwam het Perzische rijk onder volledige islamitische invloed en diende het Byzantijnse rijk opnieuw het verlies van Syrië en Palestina te aanvaarden. Korte tijd na zijn overlijden op 11 januari 641, wisten de Arabieren Egypte te veroveren.

Niettemin staande de tegenslagen op het einde van zijn regeerperiode, wordt keizer Heraclius nog altijd geprezen voor zijn ingrijpende staatshervormingen die als de fundamenteën worden aanzien voor het verder behoud van het Byzantijnse rijk.

De zilveren muntslag van keizer Heraclius

De Byzantijnse keizers lieten gouden, zilveren en koperen munten slaan. In dit artikel beperken we ons tot de studie van de zilveren muntslag. Onder de regeerperiode van keizer Phocas (602-610) circuleerden er de zilveren miliarenses⁵ (3,45 g), de siliqua (1,55 g), de halve siliqua (0,75 g) en de kwart siliqua (0,42 g).⁶ Onder de regeerperiode van keizer Heraclius werd aan deze reeks de *hexagram* of *dubbele miliarensis* toegevoegd (6,5 g). Deze munten werden in grote getallen geslagen en hadden de waarde van een halve tremissis. Hun onregelmatige muntplaatjes doen een crisis in de muntproductie vermoeden.⁷

Niettemin staande keizer Heraclius in meer dan 16 muntplaatsen munten liet slaan, werden er slechts enkel te Constantinopel, Carthago en Ravenna zilveren munten geslagen (zie bijgevoegde tabel).

muntplaats:	hexagram	miliarensis	siliqua	½ siliqua	¼ siliqua
Constantinopel	x	x	x	x	
Carthago				x	x
Ravenna	x		x (?)		x

Tabel: overzicht van de muntplaatsen en hun respectievelijke zilveren muntproductie

2. Hexagram geslagen te Constantinopel, 6,60 g, 22 mm (schaal ½)

- Vz. Heraclius, Heraclius Constantine en Heraclonas
Kz. groot kruis op een globus boven drie treden, legende: DEUS ADIUTA ROMANIS
Sear 803

Er werden te Constantinopel twee soorten zilveren munten geslagen: de *ceremoniële* munten en de *gewone* munten. Vanwege het gewichtsverschil van de *miliarensis* (3,75 g), de *halve miliarensis* of *siliqua* (2 g) en de halve siliqua (1 g), noemde Grierson deze *ceremoniële* munten (zie: Sear 788 t/m 791). Minder zeldzaam zijn de *gewone* munten: de *hexagram* of *dubbele miliarensis* met een gewicht van gemiddeld 6,5 g. (zie: Sear 795 t/m 803).

3. Halve siliqua geslagen te Carthago, 0,62 g, 12 mm (schaal ½)

- Vz. gekroonde buste, legende: D. N. ERACLIO PP AV
Kz. gekroonde buste van Heraclius Constantine en Martina
Sear 871

In Carthago werden enkel kleine zilveren munten geslagen: de halve siliqua (0,7 g) en de kwart siliqua (0,35 g). Deze laatste munt is uiterst zeldzaam.

4. Kwart siliqua geslagen te Ravenna, 0,35 g, 11 mm (schaal ½)

Vz. buste met diadem naar rechts, legende DN ERACL IVSPA

Kz. groot kruis in krans

Sear 907

In Ravenna werden de hexagram (6,4 g) en de kwart siliqua (0,4 g) geslagen. Het is twijfelachtig of in Ravenna eveneens de siliqua (1,6 g) werd geslagen (Sear 904A).

De geïnteresseerde numismaten kan ik adviseren de aanbevolen literatuur in de bibliografie erop na te slaan. In tegenstelling tot de vele bronzen munten welke voorhanden zijn van deze Byzantijnse keizer, kan gesteld worden dat de studie van de minder voorhanden zijnde zilveren munten evenveel aandacht verdient. Zo kunnen bijvoorbeeld metrologische studies van deze munten meer informatie verschaffen over hun waardeverhouding tot de andere toen gangbare munten en hun al dan niet belangrijke rol in het handelsverkeer.

Bibliografie

Bellinger, A.R. en Grierson, P., *Catalogue of Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, Vol. II. Phocas-Theodosius III, Washington, 1968.

Bury, J.B., *A history of the Later Roman Empire from Arcadius to Irene (395-800)*, 2 vol., Londen, 1889.

Hahn, W., *Moneta Imperii Byzantini*, Vol. III. Heraclius-Leo III, Wenen, 1981.

Kaegi, W.E., *Heraclius, Emperor of Byzantium*, Cambridge, 2003.

Morisson, C., *Catalogue des Monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale*, Vol. I, Paris, 1970.

Ratto, R., *Monnaies Byzantines* (veilingcatalogus), Lugano, 1930.

Sear, D., *Byzantine Coins and their values* (2nd ed.), Londen, 1987.

Tolstoj, J., *Monnaies byzantines*, Petrograd, 1912-14.

Whitting, P.D., *Monnaies Byzantines*, Fribourg, 1973.

Wroth, W., *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*, Londen, 1908.

Noten

¹ Een titel die te vergelijken is met deze van *patriarch*.

² Carthago betekent in het Punisch 'nieuwe stad' (Qart Hadasht) en de ruïnes van deze stad liggen nabij de huidige stad Tunis, hoofdstad van Tunesië.

³ De periode 608-610 wordt ook door de historici als de "periode van de opstand van de Heraclii" genoemd. Tijdens deze rebelse periode werden ook munten geslagen met de gezamenlijke afbeelding van de oude en de jonge Heraclius op de voorzijde van de munten.

⁴ Ctesiphon was een stad in Mesopotamië, nabij Bagdad in het huidige Irak. Het was de hoofdstad van het Perzische rijk (eerst van het Parthische en nadien het Sassanidische rijk).

⁵ De miliarense wordt ook *miliarsion* genoemd.

⁶ De kwart siliqua wordt ook *120 nummi* genoemd.

⁷ P.D. Whitting, *Monnaies byzantines*, 137.